

PRVI BORAVAK KAPUCINA U SPLITU (1682–1875)

Arsen DUPLANČIĆ, Split

U članku se iznose podaci o dolasku kapucina u Split 1682. o pokušaju izgradnje njihovog hospicija (naročito kraj crkve Gospe od Pojišana), zatim o djelovanju kapucina, opisuje se njihov hospicij u jugoistočnoj kuli lazareta, govori se o pokušaju njihovog ukidanja 1818. i o prestanku postojanja 1875, a na kraju o nastojanju da se kapucini vrate u Split 1885–1887. i konačnom povratku 1909.

Prva dvojica kapucina stigla su u Split zajedno s nadbiskupom Stjepanom Cosmijem potkraj rujna 1682.¹ Oni su trebali biti dušobrižnici među vojnicima i pučanstvom i bolničari u vojnoj bolnici. Zadovoljan njihovim radom, Cosmi je naumio ustanoviti hospicij za veći broj kapucina i bio je našao mjesto za njihov smještaj koje je namjeravo popraviti milostinjama ili svojim novcem.² Kapucini koje je doveo nisu znali hrvatski, pa je pozvao još dvojicu »iz Štajerske«,³ koji su trebali obavljati dušobrižništvo u župama izvan grada, tako da su uskoro bila četiri kapucina.⁴ Cosmijevu zamisao o hospiciju podržao je i grad uputivši molbu vladi u Veneciji. Dukalom od 12. siječnja 1684. odobreno je da se u Splitu nastane četiri kapucina kod crkve sv. Mihovila i tako osnuju hospicij. Pritom su opatu komendatoru sv. Stjepana de pinis, kojemu je pripadala ta crkva, trebala ostati nepovrijeđena njegova prava.⁵ Time, međutim, nije riješeno pitanje smještaja za kapuci-

¹ Sveučilišna knjižnica Split, zapisnici splitskog Velikog vijeća (1692–1704), sign. M 16 (dalje Zapisnici), str. 223. O. M. PALTRINIERI, *Notizie intorno alla vita di quattro arcivescovi di Spalato ...* Roma, 1829, str. 23; S. KOVAČIĆ, *Splitska metropolija u Della Bellino vrijeme*, Isusovac Ardelio della Bella (1655–1737), Split-Zagreb, 1990, str. 246.

² O. M. PALTRINIERI, *nav. dj.*, (1), str. 23; Cosmijevo pismo od 6. XI. 1683.

³ Ovaj izraz vjerojatno treba shvatiti u značenju »iz sjeverne Hrvatske« jer su kapucinski samostani u Rijeci i Zagrebu, a zatim u Varaždinu i Osijeku pripadali štajerskoj provinciji. Z. TENŠEK, *Provincija bl. Leopolda Bogdana Mandića franjevac kapucina – Zagreb*, Franjo među Hrvatima, Zagreb, 1976, str. 170–171.

⁴ Zapisnici, str. 223; O. M. PALTRINIERI, *nav. dj.*, (1), str. 25, 38; D. FARLATI, *Illyricum sacrum*, III, Venetiis, 1765, str. 521; G. NOVAK, *Povijest Splita*, II, Split, 1961, str. 360, 387.

⁵ Zapisnici, str. 223. Nadbiskupski arhiv Split (dalje NAS), S, br. 21, str. 84. G. NOVAK (*nav. dj.*, 14/, str. 360) piše da je nadbiskup trebao osigurati popravak zgrade za smještaj

ne. Ono će se potezati još dvadeset godina, iako će im 1696. biti dana jedna kula lazareta.

S izbijanjem morejskog rata (1684–1699) povećao se broj bolesnih i ranjenih, pa je uloga kapucina još više došla do izražaja. Osim toga pučanstvu oslobođenih krajeva trebala je duhovna okrepa i obnova, pri čemu su se kapucini veoma istaknuli djelom i propovijedima.⁶ Da bi se ubrzala izgradnja stana za kapucine, vlasti su odredile da se za to upotrijebe neke globe. Tako je 1689. zapovjednik (soprakomit) hvarske galije Jerolim Vidali, pok. Ivana Krstitelja, koji je bez dozvole otišao s Krfa i došao u Dalmaciju, morao predati u ruke nadbiskupa 300 reala, a njegov pisar Ivan Pedemonte 50 reala.⁷ Dužd F. Morosini (1688–1694) riješio je da se iznos od 3.500 lira prikupljen od kazni iskoristi za njegovo podizanje. Nadbiskup je bio zadužen da vodi brigu o radovima, a on je ujedno zaključio da je najbolji položaj blizu crkve sv. Petra na Lučcu. Izgradnja je započela: nabavljen je potreban materijal, pripremljeno zemljište (poravnate hridine), podignuti temelji i popravljene dvije obližnje kuće. Međutim zbog »javnih obzira« izgradnja je prekinuta, pa je Cosmi tražio da mu se potvrde utrošena sredstva u iznosu od 4.356 lira. Obavljene radove pregledao je i procijenio inženjer Antonio Benoni, koji je 28. rujna 1706. potvrdio nadbiskupove navode. Na temelju toga providur G. da Riva odobrio je 1. listopada 1706. utrošenu svotu.⁸

O nužnosti rješavanja problema kapucinskog hospicija raspravljalo je splitsko Veliko vijeće 4. siječnja 1691. i ponovno 10. studenoga 1700. Tada je odlučeno da se, uz potporu i zauzimanje generalnog providura A. Moceniga III, zamoli dužda da od starješina kapucinskog reda isposluje dozvolu za dalji ostanak kapucina u gradu i da se odobri podizanje njihova hospicija blizu crkve Gospe od Pojišana. To je svetište bilo na predivnom položaju i odgovaralo je pravilima reda. Osim toga Vijeće je zaključilo da će za njegovu izgradnju iz općinske kase biti izdvojeno 400 dalmatinskih lira (?).⁹

kapucina, dok će sredstva za njihovo izdržavanje osiguravati država. Međutim korišteni dokument sročén je tako da se ne vidi čije su to obveze. U njemu ne piše 1684, nego 1683. i to bez oznake »More Veneto«. On se više puta navodi, ali uvijek kao 1683, osim jednom s kraticom M. V., dakle 1684. (Zapisnici, str. 223). I prema Cosmijevu pismu od 12. veljače 1684. dukala bi trebala biti iz te godine (O. M. PALTRINIERI, *nav. dj.*, (1), str. 23). Za odnos crkve sv. Mihovila s opatijom sv. Stjepana da pimis vidi: I. OSTOJIC, *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima*, II, Split, 1964, str. 332–335.

⁶ Zapisnici, str. 151–152v. Historijski arhiv Zadar (dalje HAZd), spisi gen. prov. M. Zane (1702–1707), knj. II, str. 72; NAS, Kaptolski arhiv Split (dalje KAS), br. 80, *Stampa capitolo et [aiche] c[on]fraternità di Spalato al taglio*, str. 26.

⁷ NAS, S, br. 21, str. 84–85. U spisu je i jedan zanimljiv detalj koji govori da su u dvorani hvarškoga Velikog vijeća imena kažnjenika bila ispisavana na kamenim pločama: »et al Co: ò Prov.r di Lesina Alvise Foscarini dovrà mandata in copia la presente sentenza per colà farla pubblicare con le forme, et alli luochi soliti, facendo anche rimuovere il Marmo coll'iscrizione, che consecutivo al predetto bando fosse stato posto nella Sala del Consiglio di quella Città«. *Isto*, str. 84v. Vidali je pripadao plemićkoj obitelji koja je često davala soprakomite za hvarsku galiju. G. NOVAK, *Hvar kroz stoljeća*, Zagreb, 1972, str. 124.

⁸ NAS, S, br. 21, str. 95–95v. HAZd, spisi gen. prov. G. da Riva (1705–1708), knj. II, str. 99v – tu piše da je za mjesto izabran položaj blizu crkve Svetoga Duha. G. NOVAK, *nav. dj.*, (4), str. 360. to je očito pogreška, kako to proizlazi iz izjave inž. A. Benonija. Benoni je 1702. izradio tlocrt crkve i samostana u Sinju. C. FISKOVIĆ, *Ignacije Macanović i njegov krug*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 9, Split, 1955, str. 210, 213, 215.

⁹ Vidi bilj. 6. Zapisnici, str. 151–152v. Tu nije naveden naziv novca, nego samo »quattrocento moneta di Dalmia«.

Čini se da je zamisao o izgradnji hospicija kraj crkve Gospe od Pojišana potekla od nadbiskupa. Cosmi je u kapucinima dobio vrijedne suradnike, pa im je htio osigurati dobar smještaj. Pritom je imao u vidu da će s vremenom i mladići iz naših krajeva oblačiti kapucinski habit te da će njihovo znanje hrvatskog jezika biti korisno. Cosmi je kapucinima dao za bogoslužje pojišansku crkvu i malo mjesto (picciolo sito) za stan uz nju. Svetište je bilo mjesto velike pobožnosti, a čuvali su ga jedan ili dva pustinjaka. Po Cosmijevoj odluci prihodi beneficija Gospe od Pojišana ostali bi njegovu uživatelju.¹⁰

Međutim to nije bilo po volji kapucinima jer je crkva imala svoje upravitelje i kapelane i u njoj je bilo sjedište dviju bratovština koje su sakupljale milostinju. Osim toga položaj je bio udaljen od grada, što je onemogućavalo njihov rad u bolnici. Zato se 15. veljače 1703. kapucinski provincijal obratio Vijeću u Veneciji, a uskoro je o tome stiglo izvješće generalnog providura.¹¹ Međutim dužd A. Mocenigo odobrio je 11. listopada 1703. zaključak splitskog Vijeća iz 1700.¹² Na temelju te dukale i svojedobne Cosmijeve odluke o ustupanju Gospe od Pojišana kapucinima, raspravljalo je Veliko vijeće 11. prosinca 1703. Naime neka suprotstavljanja otezala su početak radova na Pojišanu, a iza toga stajali su Kaptol¹³ i, sigurno, bratovština, koji su imali određena prava nad Gospinim svetištem. Da bi se pospješili radovi, Vijeće je imenovalo svoja dva člana prokuratorima izgradnje i odredilo da surađuju s nadbiskupom.¹⁴

Budući da je pojišansko svetište imalo upravitelje i kapelane, a da bi se izbjegli mogući nesporazumi, nadbiskup je 1704. donio dekret kojim određuje da crkva ne može postati vlasništvo kapucina niti nekih drugih redovnika. Ostavljena su sva prava rektorima, zadržani svi crkveni obredi, a sakupljena milostinja, kao i ona iz kutija koje su postavile bratovštine, trebala se koristiti za održavanje crkve. Planirani hospicij smatrat će se sjedinjenim s crkvom, tako da oni koji ga budu sagradili nikad neće moći postati gospodari crkve i njena nadarja. Isto tako ostaje pravo rektora na izgradnju na crkvenom zemljištu.¹⁵ Ovi teški uvjeti sasvim su odbili kapucine od pokušaja da ih se smjesti na Pojišanu.

Na temelju korištenih spisa ne može se sa sigurnošću reći koja je od navedenih varijanti bila ranija jer nedostaje godina početka radova kraj crkve sv. Petra na Lućcu. U međuvremenu kapucini su stanovali u nekoj tamnoj i neudobnoj iznajm-

¹⁰ Zapisnici, str. 222–224.

¹¹ NAS, KAS, br. 60, str. 2v–3.

¹² Vidi bilj. 6. Zapisnici, str. 222–222v.

¹³ NAS, KAS, br. 8, zapisnici kaptolskih sjednica (1697–1722), str. 64–64v. Na sjednici održanoj 12. studenoga 1703. kanonici su zaključili da će se oduprijeti svima onima koji pokušaju dati redovnicima crkvu na Pojišanu da tamo sagrade kuću ili hospicij.

¹⁴ Zapisnici, str. 220v–221v. U knjizi zapisnika nalaze se prijepisi dukale i Cosmijeve odluke, ali nema zaključka Vijeća jer nedostaju str. 248–249v. Njegov sadržaj prepričan je u članku: H. [BORAK], *Da li su kapucini 1707. došli na Pojišan?*, Vjesnik Hrvatske kapucinske provincije sv. Leopolda B. Mandića, 6, Zagreb, 1984, (šapirografirano), str. 463. Međutim tu je navedena godina 1707, što opovrgava sam tekst u kojem se poziva nadbiskup Cosmi da dovrši započeto djelo, a Cosmi je umro u svibnju 1707. Autor nije naveo točan izvor pa nije bilo moguće pregledati originalni dokument. Treba napomenuti da u tom članku ima još godina koje nisu točne.

¹⁵ NAS, KAS, br. 60, str. 2v–3v. A. CRNICA, *Naša Gospa od Zdravlja i njezina slava*, Šibenik, 1939, str. 23–24.

ljenoj kući. Zato je generalni providur D. Dolfin 27. rujna 1696. donio odluku kojom im se dodjeljuje jugoistočna kula lazareta sa susjednom sobom i vrtom.¹⁶

Na početku druge austrijske uprave bilo je planirano da se dio lazareta preuredi za zatvore.¹⁷ Budući da je hospicij imao vezu s lazaretom i da kapucini nisu imali svoj samostan, vlada je dekretom br. 5830/749 od 14. travnja 1818. ukinula hospicij, a redovnici su trebali biti premješteni u jedan od samostana u Gorici ili Istri.¹⁸ Nadbiskupski ordinarijat ustao je u obranu kapucina, navodeći da je njihov boravak u gradu nuždan, da hospicij nije imao nikakvu vezu s dvorištem lazareta, nego samo kuhinja koja im je naknadno dodijeljena i koju se lako može odvojiti od hospicija. Što se tiče privremenoga smještaja za kapucine, u tu bi svrhu mogao poslužiti oratorij sv. Filipa.¹⁹ U sljedećem dopisu predloženo je da to bude samostan franjevac na obali i podržana molba kapucinâ da ostanu u hospiciju sve do početka izgradnje zatvora.²⁰ Na strani kapucina bili su i Splićani, zbog čega je gradonačelnik pisao caru. Molba je urodila plodom: redovnicima je dozvoljen ostanak, ali pod uvjetom da to neće izazvati nikakve troškove državi.²¹

Kao što je rečeno, osnovna zadaća kapucina bila je da budu dušobrižnici i bolničari u vojnoj bolnici. Kada je 1700. osnovao sjemenište, dušobrižništvo u zavodu Cosmi je povjerio kapucinima što su oni uglavnom obavljali do prvih desetljeća 19. stoljeća.²² Neki od njih bili su i profesori poput Lorenza Forapana, koji je predavao filozofiju.²³ Po učenosti posebno se isticao otac Fedele iz Zadra (Nikola Busotti), koji je bio teolog splitskog nadbiskupa²⁴ i koji je kao dobar poznavatelj crkvenog prava branio franjevce na Dobrom u sporu s nadbiskupom.²⁵ Više puta kapucini se spominju kao propovjednici u katedrali.²⁶ Njihov rad u bolnici dolazio je posebno do izražaja u doba ratova i pada Venecije te u vrijeme haranja kuge.²⁷ Prema izjavi Nadbiskupskog ordinarijata iz 1818, oni su ispoivjedali u crkvi sv.

¹⁶ HAZd, spisi gen. prov. D. Dolfina (1692–1696), knj. III, str. 474; L. MASČEK, *Manuale del regno di Dalmazia per l'anno 1872*, anno II, Zara, 1872, str. 185; D. KEČKEMET, *Prilozi opisu i povijesti splitskog lazareta*, Pomorski zbornik, 13. Rijeka, 1975, str. 397.

¹⁷ D. KEČKEMET, *nav. dj.*, (16), str. 386–387; I. PEDERIN, *Franjo I. i počeci antičke arheologije u Hrvatskoj*, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, 78, Split, 1985, str. 131, 134.

¹⁸ NAS, S, 1818, br. 71, dopis Okružnog poglavarstva br. 3935 od 28. travnja 1818.

¹⁹ NAS, S, 1818, br. 71, dopis Ordinarijata od 28. travnja 1818; U. KRIZOMALI, *Važnije isprave iz arhiva Bisk. kurije god. 1807–1823*, List biskupije splitsko-makarske, 8–12, Split, 1942, str. 71.

²⁰ NAS, S, 1818, br. 106, dopis Orkužnog poglavarstva br. 5709 od 9. srpnja 1818, odgovor Ordinarijata pod istim br. od 18. srpnja.

²¹ NAS, S, 1818, br. 185, dopis Okružnog poglavarstva br. 10777 od 11. listopada 1818, dopis Ordinarijata pod istim brojem od 17. listopada. ARTURO DA CARMIGNANO DI BRENTA, *I cappuccini veneti e la Dalmazia nel secolo XVII e XVIII*, Atti e memorie della Società dalmata di storia patria, X, Venezia, 1982, str. 78.

²² O. M. PALTRINIERI, *nav. dj.*, (1), str. 39; I. OSTOJIC, *Nadbiskupsko sjemenište u Splitu (1700–1970)*, Split, 1971, str. 21, 58.

²³ S. KOVAČIĆ, *Filozofski studij – licej u splitskom sjemeništu od 1817. do 1856. godine*, 290 godine klasične gimnazije u Splitu 1700–1990, Split, 1990, str. 112–130; predavao je 1823–1824.

²⁴ I. DONADINI, *Otac Fedele iz Zadra i njegove uspomene vezane uz Split u vrijeme pada Venecije 1797*, Kulturna baština, 17, Split, 1987, str. 154.

²⁵ A. CRNICA, *nav. dj.*, (15), str. 262–264, 305–306.

²⁶ I. DONADINI, *Otac Fedele iz Zadra: kuga u Splitu 1783–1784*, Kulturna baština, 18, Split, 1988, str. 72; NAS, S, 1825, br. 44.

²⁷ I. DONADINI, *nav. dj.*, (24), str. 152, ISTI, *nav. dj.*, (26), str. 69, 71, 73.

Filipa, njegovali bolesne i ranjene, poučavali djevojke u vjeronauku, a jedan od njih bio je i kapelan u vojnoj bolnici.²⁸

Kapucinski hospicij bio je u jugoistočnoj kuli lazareta. Njegov unutrašnji raspored poznat je na temelju opisa iz 1789. Sastojao se od prizemlja, u kojem je bio oratorij a oltarom i bočnim nišama. Odatle je stubište vodilo na kat, gdje se nalazilo predsoblje i dvije sobe (cele). Na drugom katu bila je blagovaonica, dvije sobe (cele), kuhinja i ostava koje su pripadale lazaretu. Zadnji kat zauzimala je konoba. Hospiciju su pripadala i dva vrta na susjednom bastionu.²⁹ Velik dio njegova inventara bio je oštećen ili uništen prigodom raskuživanja 1784. jer je kuga zahvatila i stan kapucina.³⁰ Obnovljen je 1791.³¹ i tada je izmijenjen raspored prostorija.³² Sada je u prizemlju bila konoba, na katu dvije sobe, primaća soba, kuhinja i nužnik. Na drugom katu nalazila se kapela, a na trećem dvije sobe i salon (portego).³³ Zgradu je ponovno trebalo popraviti 1846. pa je raspisan natječaj za dobijanje najpovoljnije ponude.³⁴

Zbog izdignutoga položaja, odakle su se pružali lijepi vidici, i intimnoga vrta, hospicij je bio pogodan za sastanke i druženja. Tu su dolazili malobrojni odabrani građani i poneki učeni stranac. On je bio mjesto na kojem se raspravljalo o povijesti, filozofiji i književnosti te o djelima koja su objavljivana.³⁵ Tomu je, zacijelo, pridonosila i bogata biblioteka jer je, između ostalog, imala »čitavu zbirku djela svetih Otaca«.³⁶

Splitski hospicij, posvećen Bezgrešnom Začecu, pripadao je mletačkoj provinciji. U njemu nikad nije bio veći broj kapucina; uglavnom su bila samo dvojica, najviše četvorica.³⁷ Spadao je u samostane koje država nije dotirala.³⁸ Nakon ukidanja mletačke provincije, dvorska je kancelarija u Beču dekretom od 22. lipnja 1820. (br. 17599/2314) odlučila da kapucini iz Zadra, Splita, Herceg-Novog i Kotora budu pridruženi kao jedna kustodija samostanu u Kopru.³⁹

Kapucini su ostali u gradu do 1875, kada je njihov hospicij bio ukinut.⁴⁰ Povod

²⁸ Vidi bilj. 21. NAS, S, 1822, br. 361: tu se navodi da je kapucin Antonio Vidal dai Forni bio propovjednik, ispovjednik, kateheta i učitelj vjeronauka za žensku mladež. Usporedi također NAS, S, stati s tabelle, 1825. NAS, S, 1826, br. 564.

²⁹ A. DUPLANČIĆ, *Popisi državnih zgrada u Splitu iz god. 1789. i 1804.* Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 13, Zagreb, 1987, str. 155, 165.

³⁰ I. DONADINI, *nav. dj.*, (26), str. 79–80.

³¹ *Spomenica Gospe od Pojišana*, Split, 1939, str. 15; C. FISKOVIĆ, *Izgleđ splitskog Narodnog trga u prošlosti*, Peristil, 1, Zagreb, 1954, str. 97.

³² Otac Fedela piše da je soba s oltarom sagrađena na temelju njegove molbe generalnom providuru Alviseu Marinu (I. DONADONI, *nav. dj.*, /26/, str. 152). Marin je bio providur od 1792. do 1795.

³³ Vidi bilj. 29, str. 173.

³⁴ *Avviso*, Gazzetta di Zara 1846, br. 38, str. 237. Oglas je datiran 29. travnja. Isti tekst objavljen je u br. 39, str. 243, i u br. 40, str. 249.

³⁵ N. IVELLIO, *In morte di Niccolò nob. de Grisogono mancato a' vivi in Zara il dì XXXI di luglio MDCCCXXIV.* Discorso, Venezia, 1827, str. 29–30.

³⁶ Vidi bilj. 24, str. 152–153. Otac Fedele piše da ju je sredio uz pomoć poznatih opata J. Coletija, G. B. Kanthavera i L. Cuccagnija te da su trebale biti napravljene niše za smještaj knjiga kada je došlo do pada Mletačke Republike.

³⁷ Usporedi splitske crkvene šematizme. Maschekove »Manuale« i tabelarne pregledje u Nadbiskupskom arhivu.

³⁸ NAS, S, 1819, br. 72, 108.

³⁹ NAS, S, 1820, br. 142, dopis dalmatinske vlade br. 12449/2238 od 11. srpnja.

⁴⁰ Zadnji podaci o njima su u šematizmu splitske biskupije za 1875. i nema ih u šematizmu za 1876. *Stato del clero e popolo della diocesi di Spalato e Macarsca per l'anno 1875*, Spalato, 1875, str. 42. Isto je i u Maschekovu »Manuale del regno di Dalmazia per l'anno 1875«, anno V. Zara, 1875, str. 222.

za to bila je izgradnja željezničke pruge, zbog koje je trebalo srušiti dio starih gradskih bedema i kapucinski hospicij. Uočivši opasnost, biskup Marko Kalogjera obratio se 14. rujna 1874. samom caru moleći da se hospicij sačuva.⁴¹ To je međutim bilo uzaludno, pa je iduće godine započela borba za ostanak kapucina u Splitu. Na početku kolovoza 1875. kapucini su zatražili dozvolu da na dražbi mogu prodati svoj bastion.⁴² Sigurno su željeli osigurati sredstva za novi hospicij, jer su od biskupa zamolili da im proda dva vretena zemljišta podno Gripa, vlasništvo biskupske menze, kako bi tamo sagradili novi dom.⁴³ S njihovim zahtjevom složili su se i splitski Kaptol i zadarski nadbiskup.⁴⁴

U međuvremenu Kalogjera je poslao molbu da se kapucini poštede i zadrže namjesniku Rodiču,⁴⁵ a zatim Kongregaciji biskupa i redovnika, te generalu i provincijalu kapucina.⁴⁶ General reda odobrio je da kapucini ostanu do 25. listopada, a provincijal još tri mjeseca,⁴⁷ što je dalo povoda biskupu Kalogjeri da ponovno piše Kongregaciji biskupa i redovnika te generalu reda moleći da kapucini ostanu još tri mjeseca.⁴⁸ Međutim prefekt Kongregacije poništio je provincijalovu odluku, ali je dana mogućnost da kapucini ostanu ako će se biskup brinuti o njima. U protivnom morali su odmah otići.⁴⁹ Tada je stigao i odgovor Namjesništva glede predaje kapucinskog bastiona kojim javlja da još nisu izvršeni dogovori koji se tiču prodaje.⁵⁰

Okolnosti, očito, nisu bile sklone kapucinima, pa je Kalogjera zamolio generala da barem njihov starješina ostane još u Splitu. Kada je dobio negativan odgovor,⁵¹ preostalo mu je jedino da se obrati papi i zamoli da starješina ostane dok se ne dovrše rasprave oko novog hospicija.⁵² Ali sve je bilo kasno. Nije pomogao ni pristanak Namjesništva na prodaju onog zemljišta na Gripama za novi hospicij.⁵³ Starješina Romualdo de Gemoni odrekao se 22. studenoga 1875. crkve, vrta i cisterne hospicija u korist biskupa, kojemu se posebno zahvalio za njegove usluge kapucinima.⁵⁴ Zahvalu je poslao i provincijal kao i odobreni akt odreke.⁵⁵ Time

⁴¹ NAS, S, protokoli, 1874, br. 1544. Zanimljivo je da u arhivu nema spisa koji se odnose na ukidanje hospicija. Naime svi su izdvojeni, a ovom prigodom nije ih se moglo naći. Zato se slijed događaja i sadržaj zagubljenih spisa iznosi na temelju protokola.

⁴² NAS, S, protokoli, 1875, br. 1273, dopis kapucina od 2. kolovoza.

⁴³ NAS, S, protokoli, 1875, br. 1295, dopis kapucina od 7. kolovoza.

⁴⁴ NAS, S, protokoli, 1875, br. 1543, dopis Kaptola od 14. rujna: *isto*, br. 1685, nadbiskupov dopis br. 1412 od 6. listopada; NAS, KAS, br. 578, različiti spisi, 1875. br. 45.

⁴⁵ NAS, S, protokoli, 1875, br. 1524, dopis od 18. rujna.

⁴⁶ NAS, S, protokoli, 1875, br. 1547, brzojavi od 21. rujna.

⁴⁷ NAS, S, protokoli, 1875, br. 1548, generalov brzojav primljen 22. rujna: *isto*, br. 1567, provincijalov brzojav primljen 24. rujna: *isto*, br. 1607, brzojav kardinala Bizzarija primljen 30. rujna.

⁴⁸ NAS, S, protokoli, 1875, br. 1677, biskupov brzojav Kongregaciji od 16. listopada: *isto*, br. 1693, biskupov brzojav generalu od 18. listopada.

⁴⁹ NAS, S, protokoli, 1875, br. 1706, generalov brzojav primljen 19. listopada: *isto*, br. 1707, generalov brzojav primljen 20. listopada.

⁵⁰ NAS, S, protokoli, 1875, br. 1732, dopis Namjesništva br. 12439 od 19. listopada.

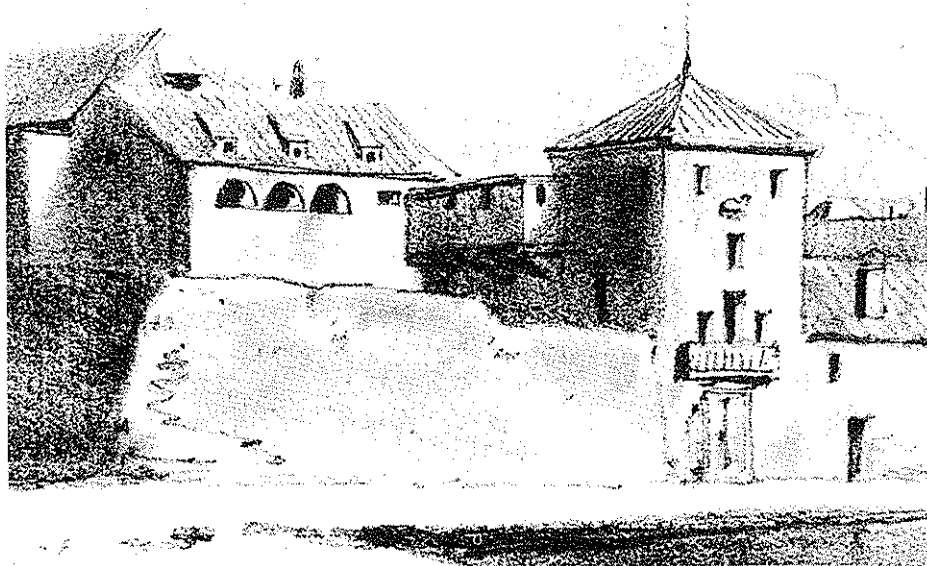
⁵¹ NAS, S, protokoli, 1875, br. 1791/a, brzojav Ordinarijata poslan 3. studenoga: *isto*, br. 1794, generalov brzojav primljen 3. studenoga.

⁵² NAS, S, protokoli, 1875, br. 1799, biskupov brzojav od 4. studenoga.

⁵³ NAS, S, protokoli, 1875, br. 1889, dopis Namjesništva br. 13815 od 13. studenoga.

⁵⁴ NAS, S, protokoli, 1875, br. 1987 – zahvalnica od 26. studenoga: *isto*, br. 1997 – akt odreke kojemu je bio pridodan inventar.

⁵⁵ NAS, S, protokoli, 1875, br. 2076, zahvalnica od 12. prosinca: *isto*, 1876, br. 5, provincijalov dopis od 27. prosinca 1875: *isto*, br. 321, provincijalov dopis br. 36 od 7. veljače 1876.

Kula kapucinskog hospicija na crtežu iz 1875. (foto Ž. Bačić)

se ujedno može završiti priča o prvom boravku kapucina u Splitu, iako je potkraj 1876. zabilježeno još nekoliko spisa vezanih uz njih. Na početku listopada 1876. prokurator kapucina pisao je o novom hospiciju, o čemu je biskup obavijestio općinsku upravu.⁵⁶ Kalogjera je, također, pisao Općini da se kapucinima vrati korištenje jednog vrta koji je pripadao hospiciju, dok je mons. Markić izvjestio nešto o kapucinima.⁵⁷ Na kraju godine protokoliran je dopis Okružnog poglavarstva o vlasništvu bastiona na kojem se nalazio hospicij.⁵⁸

Nakon odlaska kapucina njihova kula bila je tijekom 1877. iznajmljena don Tomi Moroviću, a zatim do kraja 1878. općinskoj upravi za bolničarku oboljelih od boginja.⁵⁹ Srušena je nedugo zatim, dok su dva natpisa (A. Barbara i A. Dieda) koji su bili na njoj te reljef mletačkog lava preneseni u Arheološki muzej.⁶⁰ Njen

⁵⁶ NAS, S, protokoli, 1876, br. 1910, prokuratorov dopis od 8. listopada.

⁵⁷ NAS, S, protokoli, 1876, br. 1978, dopis Ordinarijata od 24. listopada; *isto*, br. 2010, Markićev brzojav primljen 29. listopada.

⁵⁸ NAS, S, protokoli, 1876, br. 2317, dopis Poglavarstva br. 6538 ex 1875. od 15. prosinca 1876.

⁵⁹ NAS, S, protokoli, 1877, br. 1282, Morovićeva moba od 5. srpnja; *isto*, br. 2076, dopis Ordinarijata od 7. studenoga; *isto*, br. 2155, Morovićev izvještaj od 15. studenoga; *isto*, 1878, br. 1902, dopis Ordinarijata od 24. listopada; *isto*, br. 2157, Morovićev izvještaj od 26. studenoga.

⁶⁰ *Iscrizioni dalmate d'epoca veneziana*, *Bullettino di archeologia e storia dalmata* III, Spalato, 1880, str. 101. A. DUPLANČIĆ, *Mletački lavovi u Splitu*, *Kulturna baština*, 18, Split, 1988, str. 32–33. Točan datum rušenja kule nije poznat, ali je to svakako bilo prije srpnja 1880. jer su u broju »Bullettina« za taj mjesec objavljeni spomenuti natpisi (vidi gore). Među spisima Ordinarijata bio je zapisnik komisije za rušenje zida hospicija od 8. kolovoza 1877. (NAS, S, protokoli, 1877, br. 1506). Isto tako nalazio se zapisnik od 15. prosinca 1875. kojim željezničko poduzeće preuzima na čuvanje, do njihova povratka u status quo, predmete i materijal kapucinskog vrta. NAS, S, protokoli, 1875, br. 2062.

zadnji poznati prikaz je na crtežu lazareta datiranom 23. travnja 1875.⁶¹ O sudbini inventara hospicija zasad znamo samo to da je drveni pozlaćeni oltar iz njegove kapele kupljen 1889. za sjemenište.⁶²

Biskup Kalogjera nije se mirio s odlaskom kapucina, pa je tijekom 1885–1887, u dogovoru s Općinskim upraviteljstvom, pokušao od provincijala u Rijeci dobiti kapucine kao čuvare na groblju Sustjepan, gdje je već postojala kuća, crkva i vrt. Međutim zbog nedovoljnog broja redovnika ta se biskupova želja nije mogla ispuniti.⁶³ Kapucini su ipak ponovno došli u Split, ali u studenom 1908. na poziv biskupa Filipa Franje Nakića, koji im je ugovorom od 6. ožujka 1909. predao na korištenje svetište Gospe od Pojšana, gdje se i danas nalaze.⁶⁴

RESUME

PREMIER SEJOUR DES CAPUCINS A SPLIT (1682–1875)

Les deux premiers capucins arrivent à Split en septembre 1682, en compagnie de l'archevêque Etienne Cosmi. Ils étaient vicaires de l'armée et infirmiers de l'hôpital militaire.

L'installation des capucins à Split, dans la tour sud-est (1696), devait soulever quelques problèmes.

Ils prirent des engagements en tant que catéchètes, confesseurs et professeurs du grand séminaire de l'archidiocèse de Split. En tant que maîtres spirituels des cercles intellectuels ils établirent une riche bibliothèque.

Après la fermeture de leur hospice en 1875, lors de la construction du chemin de fer, les capucins quittent la ville de Dioclétien pour plus de trente ans. En 1909, sur l'invitation de l'évêque Philippe François Nakić, ils s'installent auprès de sanctuaire de Notre-Dame de Pojšani, où ils résident encore aujourd'hui.

⁶¹ Crtež se čuva u regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Splitu. Objavljen je u: C. FISKOVIĆ, *Splitski lazaret*, u: C. FISKOVIĆ – L. KATIĆ (i dr.), *Četiri priloga historiji grada Splita XVII i XVIII stoljeća*, Split 1953, str. 19. Z. BULJEVIĆ, *Tragovima staroga Splita*, Split, 1982, str. 28.

⁶² I. OSTOJIĆ, *nav. dj.*, (22), str. 71, sl. na str. 65. Arhiv Nadbiskupijskog sjemeništa, kut. 33 (stara sign. fasc. LIV), 1889, br. 68, 73.

⁶³ NAS, pozicija br. 129: najraniji spis jest dopis Ordinarijata br. 3893 od 4. prosinca 1885, a zadnji dopis Ordinarijata br. 457/1886. od 6. travnja 1887. U istoj poziciji nalaze se spisi iz 1890–1892. koji se odnose na pokušaj smještaja kapucina kod crkve Gospe na Hladi u Kaštel Sućurcu. To je bila želja i samih Kaštelana, ali zbog nedostatka kapucina to nije bilo moguće, iako su sredstva za uzdržavanje bila osigurana.

⁶⁴ *Spomenica... nav. dj.*, (31), str. 16–18, 63. Od 1909. vode se u šematizmu biskupije. *Status personalis et localis dioecesis Spalatensis et Makarskensis pro anno 1909*, Spalati, 1909, str. 127. H. [BORAK], *nav. dj.*, (14), str. 464.